

ТЕМА 4: МОРАЛЬНА КУЛЬТУРА ПРАВООХОРОНЦЯ

План:

1. Мораль як система духовних цінностей у професійній діяльності.
2. Категорії моральної свідомості: честь, гідність, совість, справедливість.
3. Роль морального ідеалу у професійному становленні правоохоронця.
4. Співвідношення моралі та права в регулюванні поведінки.
5. Особливості морального вибору в умовах службової необхідності.
6. Психологічні аспекти прийняття моральних рішень.
7. Норми моральної комунікації: етика спілкування в професійному середовищі.
8. Роль емоційної зрілості у моральній поведінці.
9. Моральна стійкість як запорука успішного виконання обов'язків.

Перелік ключових термінів і понять: моральна культура, мораль, духовні цінності, честь, гідність, совість, справедливість, моральний ідеал, моральний вибір, моральна дилема, службова необхідність, моральна рефлексія, емпатія, моральна комунікація, професійний такт, етикет правоохоронця, моральна стійкість, емоційна зрілість, моральна відповідальність, моральний авторитет, професійна чесність, об'єктивність, гуманізм, толерантність, конфіденційність.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке моральна культура правоохоронця та які її основні складові?
2. У чому полягає сутність поняття «мораль» і яку роль вона відіграє в професійній діяльності?
3. Розкрийте зміст категорії «честь» правоохоронця та її прояви у службовій діяльності.
4. Що означає професійна гідність правоохоронця і як вона співвідноситься з людською гідністю?
5. Яку роль відіграє совість у моральній регуляції поведінки правоохоронця?

6. У чому полягає специфіка реалізації принципу справедливості в правоохоронній діяльності?

7. Що таке моральний ідеал і як він впливає на професійне становлення правоохоронця?

8. Як співвідносяться мораль і право в регулюванні поведінки правоохоронця?

9. У чому полягають особливості морального вибору в умовах службової необхідності?

10. Які психологічні фактори впливають на прийняття моральних рішень правоохоронцем?

11. Які норми моральної комунікації є ключовими для професійного спілкування?

12. Що включає поняття «професійний такт» правоохоронця?

13. Яку роль відіграє емоційна зрілість у моральній поведінці правоохоронця?

14. Що таке моральна стійкість і чому вона є важливою для правоохоронця?

15. Які фактори загрожують моральній стійкості правоохоронця і як їм протидіяти?

Тести для самоконтролю:

1. Моральна культура правоохоронця – це:

а) система моральних цінностей, норм та якостей особистості, що визначають етичний характер професійної діяльності

б) знання етикету та правил поведінки

в) дотримання дисциплінарних вимог

г) вміння спілкуватися з колегами

2. Яка з перелічених категорій НЕ належить до основних категорій моральної свідомості?

а) честь

б) гідність

в) кар'єра

г) совість

3. Професійна честь правоохоронця – це:

а) усвідомлення особистістю своєї значущості як представника професії та визнання цієї значущості суспільством

б) формальне дотримання службової дисципліни

в) отримання нагород та заохочень

г) високий посадовий статус

4. Совість як моральна категорія проявляється у:

а) здатності особистості до самооцінки та внутрішнього контролю своїх вчинків

б) страху перед покаранням

в) бажанні отримати схвалення керівництва

г) формальному виконанні інструкцій

5. Принцип справедливості в діяльності правоохоронця передбачає:

а) неупереджене ставлення до всіх осіб та рівність перед законом

б) суворість у застосуванні покарань

в) лояльність до окремих категорій громадян

г) прискорене розслідування справ

6. Моральний ідеал правоохоронця – це:

а) уявлення про досконалий зразок професійних та моральних якостей

б) формальні вимоги до посади

в) особистий приклад керівника

г) стандарти фізичної підготовки

7. У ситуації конфлікту між моральними нормами і правовими приписами правоохоронець повинен:

а) діяти відповідно до закону, при цьому прагнути до морально виправданого рішення в межах правового поля

б) завжди надавати перевагу моральним нормам

в) керуватися особистими переконаннями

г) звертатися за порадою до колег

8. *Що НЕ є ознакою морального вибору?*

а) наявність декількох варіантів дії

б) свідома оцінка альтернатив

в) автоматичне виконання інструкції

г) прийняття особистої відповідальності за рішення

9. *Емпатія в професійній діяльності правоохоронця – це:*

а) здатність розуміти та відчувати емоційний стан іншої людини

б) байдужість до чужих проблем

в) професійна черствість

г) емоційна нестабільність

10. *Професійний такт правоохоронця передбачає:*

а) здатність у будь-якій ситуації знайти відповідну форму спілкування, що не принижує гідність людини

б) суворість у спілкуванні

в) формальне дотримання етикету

г) уникнення спілкування з громадянами

11. *Моральна стійкість правоохоронця – це:*

а) здатність протистояти негативним впливам і зберігати моральні принципи в складних ситуаціях

б) відсутність власної думки

в) підпорядкування всім вказівкам керівництва

г) емоційна байдужість

12. *Що є проявом емоційної зрілості правоохоронця?*

а) здатність контролювати емоції та приймати зважені рішення у стресових ситуаціях

б) відсутність емоційних реакцій

в) імпульсивність у поведінці

г) емоційна холодність до колег

13. *Конфіденційність у роботі правоохоронця означає:*

а) нерозголошення інформації, що стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків

б) повну таємничість усіх дій

в) відмову від спілкування з громадськістю

г) приховування власних помилок

14. Яка якість НЕ є елементом моральної культури правоохоронця?

а) чесність

б) об'єктивність

в) корисливість

г) відповідальність

15. Гуманізм у діяльності правоохоронця проявляється у:

а) повазі до людської гідності та прав кожної особи

б) м'якості у застосуванні санкцій

в) прощенні всіх правопорушень

г) уникненні застосування примусу

Практичні завдання:

1. Проведіть самоаналіз власних моральних якостей за такими категоріями: чесність, справедливість, відповідальність, емпатія, толерантність. Оцініть кожен якість за 10-бальною шкалою, наведіть приклади з власного досвіду, що підтверджують або спростовують наявність цих якостей. Розробіть програму морального самовдосконалення на наступні 6 місяців.

2. Складіть порівняльну таблицю «Мораль і право в регулюванні поведінки правоохоронця». Визначте спільні риси та відмінності, наведіть приклади ситуацій, коли: а) мораль і право збігаються; б) моральні вимоги вищі за правові; в) виникає конфлікт між моральними та правовими нормами.

3. Розробіть «Моральний кодекс ідеального правоохоронця», який би включав 10-15 основних моральних принципів та норм поведінки. До кожного принципу надайте стисле обґрунтування його важливості для професійної

діяльності. Порівняйте ваш кодекс із чинними етичними кодексами правоохоронних органів.

4. Створіть діаграму прийняття морального рішення в професійній діяльності правоохоронця. Визначте основні етапи цього процесу, психологічні фактори, що впливають на кожному етапі, можливі помилки та способи їх уникнення. Проілюструйте діаграму конкретним прикладом.

5. Проведіть міні-дослідження на тему «Моральний авторитет правоохоронця в очах громадськості». Опитайте 15-20 осіб різного віку щодо того, які моральні якості правоохоронця вони вважають найважливішими. Проаналізуйте результати та зробіть висновки про суспільні очікування щодо моральної культури правоохоронців.

6. Розробіть тренінгову програму з розвитку емоційної зрілості та моральної стійкості для майбутніх правоохоронців. Програма має включати: мету, завдання, тематичний план (5-7 занять), опис вправ та ігор, критерії оцінювання ефективності тренінгу.

7. Проаналізуйте художні фільми або серіали про роботу правоохоронців (2-3 на вибір) з точки зору відображення моральних дилем та морального вибору. Визначте типові моральні конфлікти, способи їх вирішення персонажами, відповідність цих рішень професійній етиці. Підготуйте презентацію з результатами аналізу.

Теми доповідей для презентації на практичному занятті:

1. Трансформація моральних цінностей правоохоронця в умовах суспільних змін.

2. Релігійні та філософські основи моральної культури правоохоронця.

3. Проблема морального релятивізму в сучасній правоохоронній діяльності.

4. Гендерні особливості моральної культури в правоохоронних органах.

5. Моральні аспекти застосування примусу в правоохоронній діяльності.

6. Роль морального лідерства в правоохоронних колективах.

7. Моральні дилеми інформаторства та співпраці з конфіденційними джерелами.

8. Етика використання сучасних технологій спостереження та контролю.

9. Моральні виклики міжнародної правоохоронної співпраці.

10. Баланс між особистою мораллю та корпоративною етикою в правоохоронних органах.

11. Вплив героїчних наративів на формування моральних ідеалів правоохоронців.

12. Проблема «благородної брехні» у правоохоронній діяльності: моральні межі.

Ситуативні задачі:

1. Старший лейтенант Коваленко під час патрулювання затримав водія, який керував автомобілем у стані алкогольного сп'яніння. При перевірці документів з'ясувалося, що порушник – його колишній однокласник Андрій, з яким вони підтримували дружні стосунки. Андрій благає не складати протокол, пояснюючи, що йому потрібен водійський посвідчення для роботи, а позбавлення права керування транспортним засобом призведе до звільнення та матеріальних проблем для його сім'ї. Він обіцяє, що це був перший і останній випадок, та запевняє, що проїхав усього кілька кварталів. Коваленко розуміє серйозність ситуації свого друга, але також усвідомлює небезпеку керування у нетверезому стані та необхідність дотримання закону.

Які моральні категорії вступають у конфлікт у цій ситуації? Як співвідносяться в даному випадку принципи справедливості, гуманізму та законності? Яким чином совість правоохоронця має вплинути на прийняття рішення? Які можливі наслідки для професійної честі та гідності Коваленка у разі різних варіантів рішення? Яке рішення відповідає високому рівню моральної культури правоохоронця?

2. Капітан поліції Сидоренко є керівником групи, що розслідує серію крадіжок у місті. Один з підлеглих, лейтенант Мельник, неодноразово демонструє безтактність у спілкуванні з потерпілими, використовує грубі

вирази, проявляє нетерпимість до людей похилого віку. На поточному тижні надійшло три скарги від громадян на неетичну поведінку Мельника. При цьому Мельник є досвідченим фахівцем, має високі показники розкриття злочинів, і група потребує саме таких результативних працівників. У приватній розмові Мельник пояснює свою поведінку великим навантаженням та стресом, обіцяє виправитися, але це не вперше. Сидоренко стоїть перед вибором: вжити дисциплінарних заходів до цінного працівника або обмежитися черговою попереджувальною бесідою.

Які норми моральної комунікації порушує лейтенант Мельник? Яку роль відіграє професійний такт у діяльності правоохоронця? Як має проявити капітан Сидоренко своє моральне лідерство в цій ситуації? Чи можна виправдати неетичну поведінку високими професійними результатами? Які заходи може вжити керівник для виправлення ситуації та профілактики подібних випадків у майбутньому?

3. Слідчий Петренко розслідує справу про вбивство. Основний підозрюваний – молодий чоловік 22 років, який зізнається у скоєнні злочину та щиро розкаюється. З його слів і зібраних доказів з'ясовується, що він вбив свого вітчима, який протягом багатьох років знущався над його матір'ю та молодшими братами, неодноразово застосовував до них фізичне насильство. У день злочину вітчим знову побив матір, і підозрюваний, не витримавши, вбив його, захищаючи рідних. Медичні документи підтверджують систематичне насильство в сім'ї. Мати та сусіди просять Петренка «допомогти хлопцю», адже він «захистив сім'ю від тирана». Слідчий розуміє моральну складність ситуації та відчуває співчуття до підозрюваного, але усвідомлює, що його обов'язок – об'єктивне розслідування.

У чому полягає моральна дилема слідчого Петренка? Як співвідносяться поняття формальної та змістовної справедливості в цій ситуації? Яку роль має відігравати емпатія у професійній діяльності правоохоронця? Чи може слідчий керуватися власним моральним судженням про вчинок

підозрюваного? Яке рішення буде проявом високої моральної культури та професіоналізму?

4. Майор поліції Іваненко дізнається, що його колега, з яким вони разом працюють уже 10 років і підтримують дружні стосунки, систематично приймає невеликі «подарунки» від власників місцевих закладів на його ділянці – безкоштовні обіди, дрібні послуги. Колега пояснює це нормальною практикою «співпраці з громадськістю» та стверджує, що це ніяк не впливає на його об'єктивність у службових питаннях. Іваненко розуміє, що формально це порушення антикорупційного законодавства, хоча і незначне. Він стоїть перед вибором: повідомити керівництво про порушення, чим зруйнує дружбу та наразить колегу на неприємності, або промовчати, порушивши власні моральні принципи.

Які моральні принципи вступають у конфлікт у цій ситуації? Що має більшу моральну вагу: лояльність до колеги чи вірність професійному обов'язку? Як моральна стійкість Іваненка має проявитися в цій ситуації? Чи існують компромісні варіанти вирішення дилеми? Які довгострокові наслідки для моральної культури колективу матиме кожен з варіантів рішення?

5. Лейтенант Коваль працює у відділі у справах неповнолітніх. До неї звернулася 15-річна дівчина Оля зі скаргою на сексуальні домагання з боку вітчима. При бесіді Коваль з'ясовує деталі ситуації, які підтверджують серйозність звинувачень. Однак дівчина благає не розпочинати офіційне провадження, бо боїться, що це зруйнує сім'ю – мати дуже любить чоловіка, молодші діти не знають про ситуацію, а публічний скандал зробить її життя нестерпним у школі та мікрорайоні. Оля просить просто «поговорити з вітчимом, щоб він припинив». Коваль розуміє психологічний стан дівчини та її побоювання, але також усвідомлює, що ситуація є кримінально каранною і вимагає офіційного реагування.

Які моральні цінності конфліктують у цій ситуації? Як співвідносяться принципи гуманізму, захисту дитини та дотримання законності? Яку роль має відігравати емоційна зрілість лейтенанта Коваль у прийнятті рішення?

Чи можна в даному випадку керуватися бажанням потерпілої? Яке рішення забезпечить найкращий захист інтересів дитини з урахуванням моральних та правових аспектів?